

Hallintovaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi rikosoikeudellisten menettelyjen siirtämisestä

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi rikosoikeudellisten menettelyjen siirtämisestä (U 14/2023 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Joni Korpinen, oikeusministeriö
- neuvotteleva virkamies Katariina Simonen, sisäministeriö
- valtiosyyttäjä Tuuli Eerolainen, Syyttäjälaitos
- rikostarkastaja Tomi Taskila, Poliisihallitus

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- keskusrikospoliisi

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan komissio on 5.4.2023 tehnyt ehdotuksen asetukseksi rikosoikeudellisten menettelyjen siirtämisestä (COM(2023) 185 final, jäljempänä asetusehdotus). Asetusehdotuksella luotaisiin menettelysäännökset rikoksen esitutkinnan ja syytetoimien siirtämiseksi jäsenvaltiosta toiseen.

Asetusehdotus sisältää muun muassa säännökset toimivallasta, siirtämispyynnön perusteista, epäillyn, syytetyn ja uhrin oikeuksista, oikeussuojakeinoista, menettelystä, kieltäytymisperusteista, määrääjoista, pyynnön esittävän viranomaisen ja vastaanottavan viranomaisen välisistä neuvotteluista, kustannuksista, vaikutuksista pyynnön esittävässä ja vastaanottavassa jäsenvaltiossa, viestintäkeinoista sekä hajautetun tietojärjestelmän perustamisesta.

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2023 vp

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti asetusehdotukseen. Valtioneuvosto pitää tärkeänä sitä, että ehdotetulla sääntelyllä voitaisiin tehostaa rajat ylittävien rikosasioiden tutkintaa sekä syytöitä ja niiden koordinoitua. Lisäksi tärkeänä pidetään sitä, että asetusehdotuksella luotaisiin selkeät menettelysäännökset rikoksen esitutinnan ja syytöiden siirtämiseksi jäsenvaltiosta toiseen, jotta rikos voitaisiin tutkia ja siitä nostaa syyte siihen parhaiten soveltuvassa jäsenvaltiossa.

Valtioneuvoston alustavan näkemyksen mukaan täytäntöönpano- ja säädösvallan siirtoa komissiolle koskevat ehdotukset ovat asianmukaisia.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä sitä, että asetusehdotuksessa säilytettäisiin tarpeellisilta osin mahdollisimman laaja kansallinen liikkumavara. Hyvänä pidetään esimerkiksi sitä, että siirtopyynnön vastaanottavalla jäsenvaltiolla ei olisi ehdotonta velvollisuutta suostua siirtopyyntöön. Sen tulisi voida arvioida muun ohella sitä, edistäisikö siirto asianomaisessa tapauksessa tehokasta ja asianmukaista oikeudenkäyttöä. Jos siirtopyyntöön suostutaan, asian tutkinnan ja jatkokäsittelyn tulisi muutoinkin määräytyä kaikilta osin pyynnön vastaanottaneen valtion lain mukaan.

Hyvänä pidetään myös sitä, että asetusehdotuksen mukaisesti rikosasian käsittelyn siirtäminen olisi mahdollista jo esitutintavaiheessa, koska tällöin voitaisiin parhaiten saavuttaa siirtämisen tarkoitus.

Lisäksi valtioneuvosto katsoo tarpeelliseksi, että neuvotteluissa tarkastellaan asetusehdotuksen mukaista uhrimääritelmää ja kiinnitetään huomiota esimerkiksi tilanteisiin, joissa rikoksesta epäiltynä tai asianomistajana on oikeushenkilö.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Komission asetusehdotuksessa (KOM(2023) 185 lopullinen) ehdotetaan säädettäväksi rikosoikeudellisten menettelyjen siirtämisestä jäsenvaltiosta toiseen. Sääntely kattaa sekä rikoksen esitutinnan että syytöiset. Rikosoikeudellisten menettelyjen siirtämisestä ei ole tällä hetkellä erillistä EU:n tason säädöstä. Jäsenvaltiot siirtävät nykyisin rikosoikeudellisia menettelyjä välillään käyttäen erilaisia oikeudellisia välineitä, joilla ei ole yhdenmukaista oikeudellista kehystä kaikkialla EU:ssa. Tämä vaikeuttaa toiminnan koordinoitua ja voi vahingoittaa yksilön oikeuksia ja johtaa päällekkäisiin toimiin.

Asetusehdotuksen tavoitteena on estää se, että kahdessa tai useammassa jäsenvaltiossa käytäisiin samoja toiseikkoja ja samaa henkilöä koskevia tarpeettomia rinnakkaisia rikosoikeudellisia menettelyjä. Lisäksi pyrkimyksenä on vähentää moninkertaisten menettelyjen määrää ja välttää se, että tekijä jäisi vaille rangaistusta tapauksissa, joissa hänen luovuttamisestaan eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla kieltäydytään. Ehdotuksen mukaan asetus kattaisi kaikki rikokset.

Hallintovaliokunta pitää asetusehdotuksen tavoitteita kannatettavina. Ehdotuksella tehostetaan rajat ylittävän rikollisuuden torjuntaa, kun viranomaisten yhteistyö selkeytyy ja mahdollistetaan

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2023 vp

se, että rikokset tutkitaan ja niistä nostetaan syyte siihen parhaiten soveltuvassa jäsenvaltiossa. Valiokunta pitää tärkeänä, että asetuksen voimaan tultua sen käytännön soveltamiseen kiinnitetään huomiota tarvittavalla koulutuksella ja resursoinnilla.

Ehdotuksen jatkokäsittelyssä tulee vielä varmistua siitä, että asetuksessa säädetään riittävällä tarkkuudella tilanteista, asioista ja seikoista, joiden tulee olla selvitettyinä ennen kuin rikosasian siirtomenettelyyn ryhdytään, sekä yhteistyöstä toisen maan viranomaisen kanssa, jonne asiaa esitetään siirrettäväksi. Tämä on tarpeen, jotta vältytään turhilta toimenpiteiltä ja ylimääräisiltä kustannuksilta. Lisäksi asianomistajien on tärkeää tietää, miten yksityisoikeudellisten vaatimusten osalta toimitaan, jos menettely päätetään ehdottaa siirrettäväksi toiseen jäsenvaltioon.

Hallintovaliokunta kiinnittää erityistä huomiota asetuksen ajallisen soveltamisalan määrittelyyn. Ehdotuksen mukaan asetuksen soveltaminen alkaisi siitä hetkestä, kun henkilö todetaan epäillyksi, ja asetusehdotuksen johdantokappaleissa tämä määritellään tapahtuneen, kun jäsenvaltion viranomainen ilmoittaa epäilylle, että häntä epäillään tai syytetään rikoksesta.

Hallintovaliokunta tähdentää, että rikostutkinnassa voi tulla eteen tilanteita, joissa henkilö on todettu rikoksesta epäillyksi, mutta ilmoitusta ei ole hänelle vielä asiasta tehty. Esimerkiksi, jos näkyvä esitutkinta ei ole toistaiseksi alkanut ja esitutkinnassa ollaan vielä tiedusteluvaiheessa ja siinä yhteydessä todetaan, että asian käsittely voi olla perustellumpaa toisessa jäsenvaltiossa, olisi tällöin tarkoituksenmukaista, että neuvottelut rikosoikeudellisen menettelyn siirtämisestä toiseen jäsenvaltioon voidaan aloittaa asetuksen perusteella ennen kuin epäilty saa asiasta tiedon. Rikosasian siirto voi olla tarkoituksenmukaista myös tilanteessa, jossa epäillyn henkilöllisyys ei ole vielä selvitetty ja on mahdollisesti jopa paremmin selvitettävissä vastaanottavassa valtiossa. Valiokunta katsoo, että näistä näkökohdista on syytä käydä keskustelua vielä ehdotuksen jatkokäsittelyssä.

EU:n asetus on suoraan sovellettavaa oikeutta, mutta se saattaa edellyttää täydentävää kansallista sääntelyä. U-kirjelmässä on esitetty alustavaa arviointia mahdollisista lainsäädännön tarkistustarpeista. Esitutkintalain (805/2011) osalta hallintovaliokunta toteaa, että viranomaisten kannalta selkeintä olisi, että laissa mainittaisiin nimenomaisesti esitutkinnan lopettamisperusteena se, että tutkinta on siirretty vieraaseen valtioon.

Valiokunta viittaa lopuksi ehdotuksen liitteenä olevaan lomakkeeseen, jonka sisältöä, typografiaa ja käytettävyyttä tulisi vielä kehittää. Lomakkeelle merkittävien henkilötietojen suhteen olisi käytännön näkökulmasta olennaista tietojen järjestys: sukunimi, etunimi, syntymäaika, kansalaisuus, mahdolliset henkilöllisyysasiakirjan tiedot (laji, myöntäjä, voimassaoloaika, asiakirjan numero) sekä yhteystiedot (osoite ja muut yhteystiedot).

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Hallintovaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä esitetyin huomioin.

Valiokunnan lausunto HaVL 6/2023 vp

Helsingissä 20.6.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mari Rantanen ps
varapuheenjohtaja Pia Kauma kok
jäsen Janne Jukkola kok
jäsen Aleksi Jäntti kok
jäsen Jani Kokko sd
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Laura Meriluoto vas
jäsen Olga Oinas-Panuma kesk
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Mauri Peltokangas ps
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Onni Rostila ps
jäsen Jenna Simula ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne